

Hovedpunkter

- Hva kjennetegner den norske velferdsstaten i dag – komparativt sett?
- Noen grunner til at denne velferdsstaten *ikke* skulle være bærekraftig
- Andre utfordringer for bærekraften – hva er *velferdsstatens sårbare buk*
- Hvorfor bærekraftig velferd handler om mer enn offentlige finanser, pensjonsreform og pensjonsfond
- Det er vanskelig å spå – særlig om fremtiden – mange usikkerheter - men kanskje viktigere å engasjere flere i demokratisk drøfting av de veivalgene og avveiningene vi står overfor

Velferdsstaten som institusjonalisert solidaritet

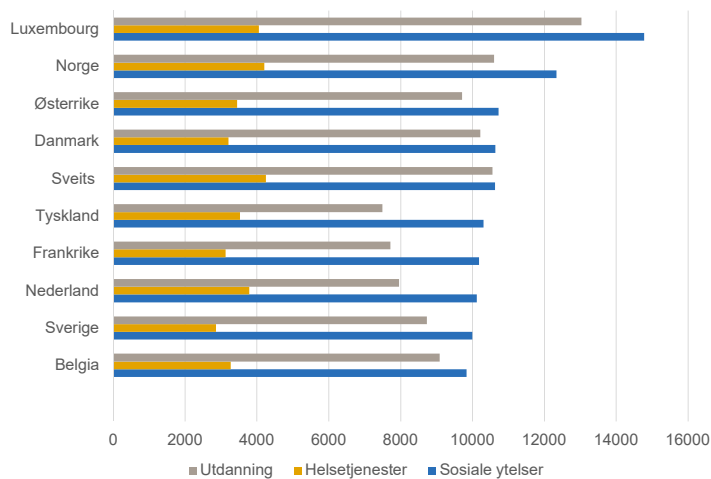
- Behovet for solidaritet springer ut av sårbarhet og avhengighet av andre for å minske eller overkomme slik sårbarhet (jf. Peter Baldwin 1990)
- Solidaritet kan komme til uttrykk i ad-hoc-aksjoner (jf. lokale responser på flyktningkrisen eller naturkatastrofer). Selv om det har vært viktige har slike spontane solidaritetsaksjoner har tydelige begrensinger
- For å møte de ulike formene av sårbarhet et lands borgere kan erfare over livsløpet trengs former for solidaritet med lengre tidshorisont, bygd på forutseenhet og beredskap, regularitet og soliditet (økonomisk og organisatorisk) og dermed evne til å skape trygghet og tillit
- Selv om mange land har etablert velferdsstater for å institusjonalisere solidaritet, varierer det hvor denne *inkluderende* denne solidariteten er (jf. EU-prosjektet *Solidus*, <http://solidush2020.eu/>)

Hva kjennetegner den norske velferdsstaten – komparativt sett?

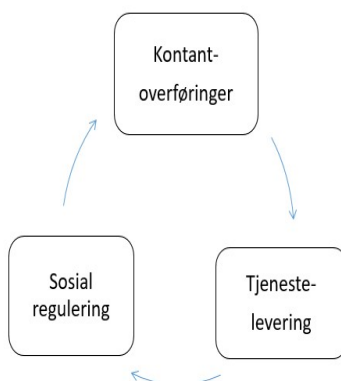
- **Størrelse** – mht. hva den koster, hva den tilbyr borgerne av tjenester og stønader, og hvor stor del av befolkningen den ivaretar behovene til
- **Vellykkethet** – mange anser at den lykkes bedre enn andre velferdsstater; særlig mht. økonomisk utjevning, likestilling og deltakelse, ved å bidra til utbredt tillit og til at nordmenn utropes til «verdens lykkeligste folk»
- **Konsensus** - Er omgitt av bred tilslutning og enighet blant folk flest, politiske partier, partene i arbeidslivet og frivillige organisasjoner
- **Politisk bærekraft** - Har i betydelig grad latt seg modernisere og reformere uten at det har skapt dyptgående konflikter og rop om omkamp

Ang. størrelsen: «Velferdsstatenes topp ti»:
Offentlige utgifter til sosiale ytelser, helsetjenester og utdanning målt i kjøpekraftsstandarder per innbygger, 2015 el. nyeste år (Kilde: Eurostat database)

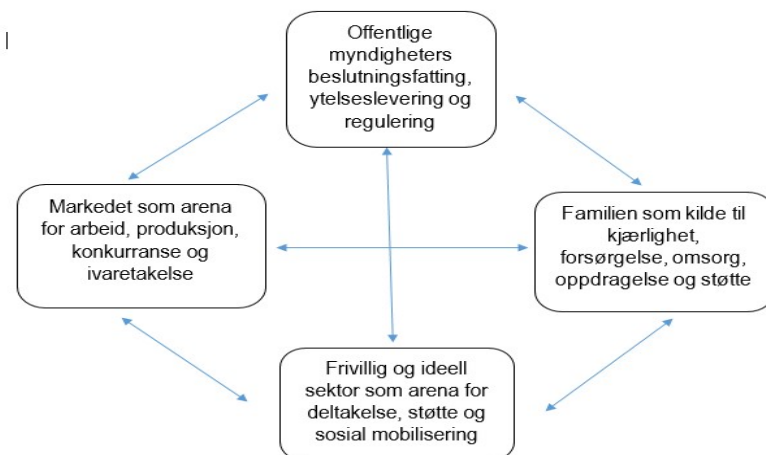
Velferdsstaten – ikke bare penger og tjenester!
Også offentlige bestrebelser på å regulere ikke-offentlige aktørers adferd slik at den er i tråd med sosiale mål

Eksempler på sosial regulering

- Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (*Arbeidsmiljøloven*)
- Lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (*Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven*)
- Lov om vern mot tobakksskader (*Tobakksskadeloven*)
- Intensjonsavtalen om inkluderende arbeidsliv (*IA-Avtalen*)
- *FN-konvensjonen om rettighetene til personer med funksjonsnedsettelse*

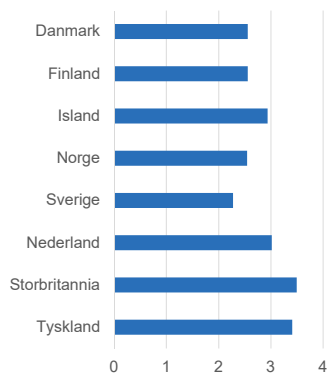
Velferdsstaten som del av en bredere velferdsmodell (velferdsdiamant, velferdsregime, velferdssamfunn)

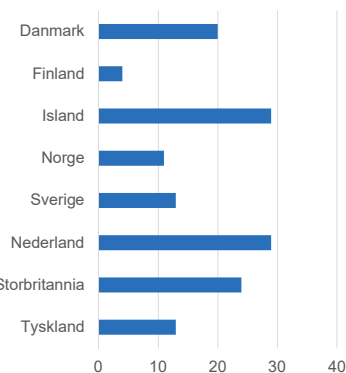
NOVA
Velferdsforskningsinstituttet
HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

Eksempler på kryssnasjonale forskjeller i offentlig/privat-samspill av relevans for velferdsstatens oppgaver

(A) Forholdstallet mellom gjennomsnittsavlønning for 9. inntektsdesil og gjennomsnittslønning for 1. inntektsdesil. Utvalgte land 2015 (Kilde: OECD)

(B) Private utgifter til sosial sikring som % av netto offentlige utgifter til sosial sikring. Utvalgte land 2011 (Kilde: OECD)

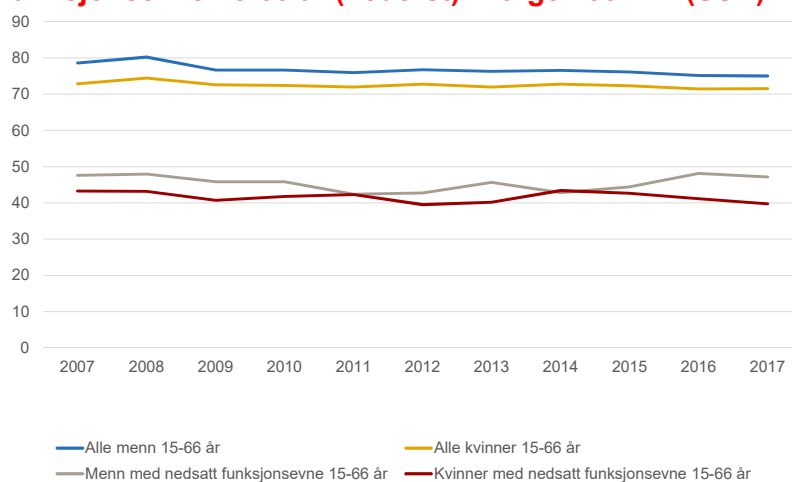
Utbredte oppfatninger om hvorfor den norske velferdsstaten ikke uten skulle videre være bærekraftig

- Den koster mye - staten drar mye penger i form av skatter og avgifter som kunne ha vært brukt på andre måter (kanskje til investeringer i ny produktiv og lønnsom virksomhet – eller kanskje – til høyere privat forbruk?)
- Forholdet mellom andel eldre og andel yngre i befolkningen endres – gir relativt høyere utgifter til inntektsoverføringer og helse- og omsorgstjenester – velferdsstaten synes å må krympes og overlate mer til den enkelte borgers ansvar og egen (for)sikring
- Befolkningens samlede yrkesdeltakelse og dermed skatteevne er for nedgående – bl.a. på grunn av en lavere yrkesdeltakelse i en voksende innvandrerbefolkning, enn i den etnisk norske delen av befolkningen

Noen andre utfordringer for velferdsstaten – «velferdsmodellens myke buk»

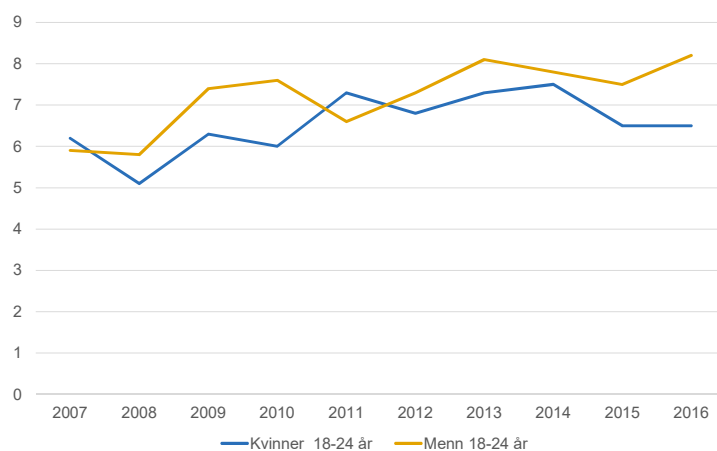
- Norge har verdensrekord i medikalisering av utenforskap
- Tilgangen til helserelaterte stønader har bidratt til strukturendringer, produktivitetsvekst og fornyelse i norsk arbeidsliv, men også vært en sovepute mht. å legge til rette for arbeid og aktiv medborgerskap blant personer med funksjonsnedsettelse (tross IA-avtaler og NAV-innsats)
- Situasjonen til personer med funksjonsnedsettelse har nesten forsvunnet fra agendaen for det politiske ordsiftet i Norge (jf. FP7-prosjektet DISCIT (<https://blogg.hioa.no/discit>))
- Tiltakende signaler om voksende utenforskap blant unge, særlig blant dem med lite utdanning og svake skolerresultater
- Myndighetene mangler evne til å stimulere norske arbeidsgiveres etterspørsel etter denne arbeidskraften – det fortsatt behov for en «arbeidsgiverdugnad»

Sysseleltingsrater for alle menn og kvinner 15-66 år (øverst) og for menn og kvinner med nedsatt funksjonsevne 15-66 år (nederst). Norge 2007-17 (SSB).

NOVA
Velferdsforskningssenteret
HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

Andel unge kvinner og menn som verken var i utdanning, opplæring eller inntektsgivende arbeid («Neets»). Norge 2007-2016 (fra Eurostat Database)

NOVA
Velferdsforskningssenteret
HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

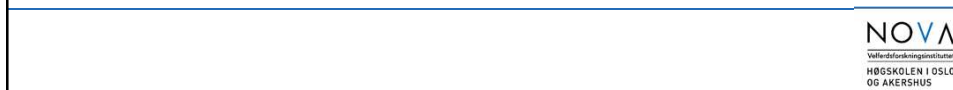
Slik marginalisering blant dagens unge er spesielt utfordrende for velferdsstatens bærekraft

- Den demografiske aldringen krever mobilisering av de arbeidskraftressursene vi har
- En voksende forskning viser risikoen for langvarig «arr-danning» (*scarring*) blant de personene som i overgangen ung/voksen har hatt en lang periode verken i utdanning eller arbeid mv.
- Arbeidsgivere tolker dette som tegn på mindre egnethet hos en arbeidssøker
- Dermed svekker en slik periode i ungdoms-alder ofte personens senere jobb- og inntektsutsikter
- Jf. EU-prosjektet *NEGOTIATE* (<https://negotiate-research.eu/>)

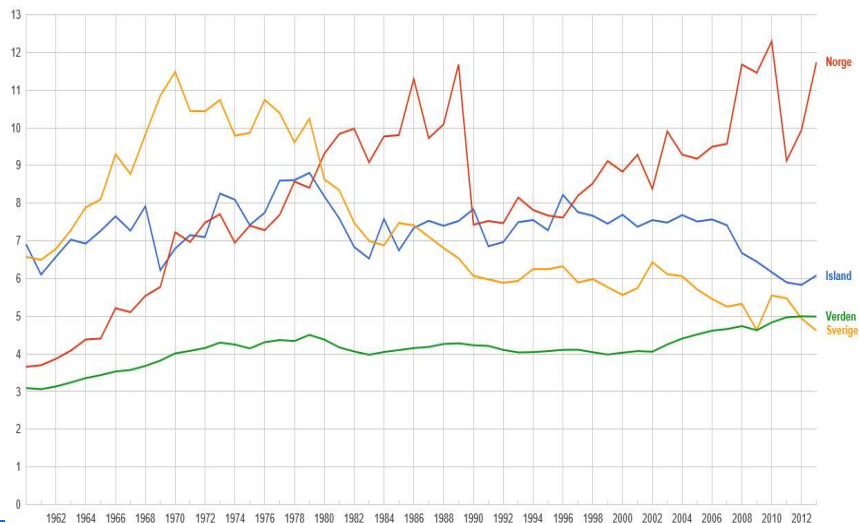

Bærekraft handler om mer enn offentlige finanser, pensjonsreform og pensjonsfond

- Det slående at norske myndigheter betoner sin oppfølging av FNs bærekraftsmål, men ikke i større monn tar inn over seg hvordan Norges og andres lands klimautslipp utfordrer den norske velferdens langsiktige bæreevne
- Hyppigere ekstremvær, flom, oversvømmelser og risiko for nye Lærdal- og Flatangerbranner er i betydelig grad relatert til de klimaendringene som allerede har skjedd
- Norge kan ikke kjøpe seg ut av slike risikoer gjennom kvotehandel
- Til den gamle listen over typer sårbarhet eller risiko som velferdsstaten skulle verne oss mot (sykdom, uførhet, tap av arbeid, forsørger, mv.), kan vi nå føye til følgene av klimaendringer – likevel kutter regjeringen støtte til flomofre
- Jf. prosjektet *Bærekraftige Europeiske Velferdssamfunn* (<http://www.hioa.no/Om-HiOA/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/NOVA/Prosjekter/Helse-og-velferd/Baerekraftige-europeiske-velferdssamfunn-Nye-sammenhenger-mellom-velferds-og-klimapolitikk>)

CO2 utslipp per innbygger i Norge, Island, Sverige og Verden 1960 – 2012 (Verdensbanken)

NOVA
Velferdsforskningsinstituttet
HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

Globale kontraster i økologisk og sosial bærekraft (fra Fritz & Koch, 2016; *Global Environmental Change* 38)

Material standard of living (GDP per capita, constant \$ per year, purchasing power parity (ppp))	Ecolog. Sustainability			Social Inclusion			Quality of Life			
	CO2 emissions in tons per capita	Ecological footprint of production in global ha per capita	Ecological footprint of consumption in global ha per capita	Gini Index for income inequality	Homicide rates per 100,000 persons	Democracy Index	Freedom House Index	Life Expectancy	Literacy Rates	Sub-jective Well-being
'Poor' (below 3200\$: n=32; e.g. Chad, Uganda)	0.2	1.2	1.3	41.1	8.3	4.0	2.5	58.9	58.3	4.2
'Developing' (3200-11000\$: n=33; e.g. Ghana, Nigeria, Bolivia, Ecuador)	1.7	1.8	1.8	41.6	13.2	5.1	3.1	68.6	84.8	5.1
'Emerging' (11000-21500\$: n=33; e.g. Argentina, China, Romania, Venezuela)	4.4	2.6	2.8	42.0	9.8	5.4	3.3	73.0	92.6	5.4
'Rich' (21500-50000\$: n=32; e.g. Australia, Denmark, Sweden, Japan, Germany)	9.8	5.6	5.3	32.2	2.8	7.8	5.5	79.0	98.8	6.5
'Over-developed' (>50000\$: n=8; e.g. Qatar, Kuwait, Norway, Switzerland)	18.2	6.7	7.1	37.2	1.4	5.5	3.2	78.8	95.5	7.0

NOVA
Velferdsforskningsinstituttet
HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

Hva vil fremtiden bringe for den norske velferdsstaten – kan vi forme den?

- Norske myndigheter og organisasjoner bør stimulere til bred og grundig folkelig drøfting av de veivalgene som står foran oss i nærmeste år
- Et Norface-prosjekt som NOVA deltar i (<https://blogs.kent.ac.uk/welfsoc/>) har med stort utbytte latt «demokratiske fora» eller mini-univers av den voksne befolkningen (ca. 35 mennesker) i 5 land drøfte fremtidens velferdsstat over to hele dager, i plenum og grupper, og med avsluttende avstemninger i plenum
- Løfterikt var det bare deltakerne i Norge som spontant framholdt klimaendringer som en av utfordringene for velferdsstatens fremtid
- Slike fora – som utfyller men ikke erstatter surveys (eller vanlige valg) – har elementer både av deltaker- og deliberativt demokrati og gir bedre innblikk i hvordan folk argumenterer om politiske avveininger og til dels endrer sine egne oppfatninger gjennom diskusjoner med andre

